

TRIBUNA

REDACȚIA
Arad, Deák Ferencz-u. Nr. 20.

ABONAMENTUL
pentru Austro-Ungaria:
pe un an ..... 20 cor.
pe 6 luni ..... 10 cor.
pe 3 luni ..... 5 cor.
pe o lună ..... 2 cor.

Nr. 1 de Duminecă pe an 4 cor.
Pentru România și străinătate pe an
40 franci.

Manuscrisurile nu se înapoiază.

ADMINISTRAȚIA
Arad, Deák Ferencz-u. Nr. 20.

INSERȚIUNILE:
de un șir garantat: prima dată 10
leu; a doua oară 10 leu; a treia
oară 5 leu de fiecare publicare.

Atât abonamentele, cât și inserțiile
sunt a se plăti înainte în Arad.

Telefon pentru oraș și comitate
Scrieri instruite nu se primesc.

OPOZIȚIA ȘI REGULAMENTUL DIETEI.

Scrisoarea ministrului președinte Tisza către alegătorii săi din Ugra era de prevăzută că va produce mare turburare în sinul opoziției.

În definitiv hotărârea lui Tisza de a schimba regulamentul Dietei nici nu trebuie privită din alt punct de vedere, decât cel servind interesele puterii. Ciuntind libertatea în parlament, ciuntindu-o în afară de parlament, iată în adevăr un mijloc prin care s'ar mai putea prolunga viața cinstitului partid liberal.

Ear dl Tisza ce alt scop ar putea să urmărească? Să se aranjeze pe veacuri asigurându-și domnia atât a sa cât și a partidului legat de sine și de «dinastia sa» prin indisolubile legături. Căci, putut-au vremurile surpa ce a clădit Tisza bătrânul? Nu. Dincontra, toată lumea știa că dela căderea bătrânului, toți câți i-au urmat, au fost mai mult ori mai puțin susținuți de coteria familiară și de interese a bătrânului Tisza și mai târziu a fiului, până ce la urmă ajunse și acesta cu picioru în scărițe. Știm, ce-a făcut de când deține puterea. Din primele zile ale guvernării sale am recunoscut pe ficiorul tătâne-s-o și azi nime nu-l mai contestă superioritatea asupra bătrânului. Îl întrece întru toate. Va desăvirși deci cât mai bine temelile dinastiei constituționale a familiei sale, regulându-l dreptul de succesiune din generație în generație.

Și nu ne 'ndoim că spre ajungerea acestor scopuri va afla sprijin și în anumite cercuri ale opoziției. Căci interesele d-lui Tisza, ale partidului liberal și ale opoziției lărmuitoare de sub conducerea lui Kossuth Ferencz, una sunt. Sistem reprezentativ fiind, opoziția formează și ea un element indispensabil în viața corpului legislativ. Ce era mai firesc deci decât însuși bătrânul Tisza să se îngrighească din oficiu, să aibă un astfel de apendice indispensabil, substituind opoziția. Au cedat prin urmare un anumit număr de cercuri pe seama domnilor, a căror datorie era și este să facă opoziție.

O psihologie nimerită le face acestor stări de lucruri leaderul poporal *Rakovszky István*, care în darea de seamă ținută Duminecă alegătorilor săi din Csorna, zice următoarele:

«Scrisoarea aceasta, a produs mare surprindere în cercurile politice; pe mine nu m'a surprins pentru că eram informat că ministrul președinte deja la primirea postului a luat obligamentul să revizuiască regulamentul Dietei. D'aceea am perhorescat din început dezarmarea.

Obstrucțiunea este o deviațiune a adevăratului parlamentarism întemeiat pe stăpânirea alternativă a partidelor și acolo unde domnește un adevărat parlamentarism este aproape imposibilă; la noi însă este o urmare firească a parlamentarismului falsificat, care nu se mulțumește cu o majoritate înjghebată dintr'un sistem electoral defectuos, ci a cărei majoritate de ani dearîndul stă în relațiuni

păcătoase cu anumiți șefi opoziționali, ca în chipul acesta să zădărnicească ori-ce nizuinți ale unei opoziții adevărate și cinstite. Atât de frivol decurge corupția încât se vorbește pe față, cum și când pertractează unul și altul conducător cu gura mare al opoziției cu guvernul, când să-l scape la ocaziune dată din situații critice și care să-i fie recompensa».

Aceasta este icoana adevărată a vieții noastre constituționale.

Se înțelege, că o astfel de societate pe acți, ca să-și poată dăinui stăpânirea este mereu avizată la ciuntirea libertăților publice. D'aceea vedem dela introducerea erei constituționale ce progres admirabil au făcut libertățile publice pe toate terenele în Ungaria. Libertatea întrunirilor, a asocierilor, libertatea de presă, libertatea cuvântului.

A venit acum rîndul libertății parlamentare. Ministrul președinte Tisza a putut experia că în vremea din urmă totuși nu mai poate opri străcurarea unor elemente în parlament cari într'un moment dat vor putea turbura grav circuli D sale și a venerabilei sale majorități. «Magyar Szó» de azi de pildă indică asupra primejdiei unei obstrucții valahă, după-ce vor pătrunde acți-viștii în parlament. Se înțelege obstrucția valahă nu s'ar putea dezarma, dând ordin de dezarmare simpaticului șef Kossuth Ferencz.

Sperăm că, isteț cum e, dl Tisza va putea convinge pe cei mulți șoviniști din majoritate și opoziție, cari ar mai sta la în-

Impresiuni și reflexiuni dintr'o călătorie.

De

S. Tamba.

14.

Reîntorși la mânăstire ne-am luat bagajul și strângând mâna iubitelui nostru Cicerone, care atâtea servicii neprețuite ne-a făcut am luat-o cu trăsura la Ițcani și de-acî cu trenul la Hatna. Dedați cu învălmășală mare, cu împinsături și cu îmboldituri, ne părea călătoria monotonă de tot acum.

Hatna e la o înălțime de 294 m. dela suprafața mării. Trenul care o cotește de aici la stînga percurgînd partea sudică a Bucovinei datează numai dela anul 1888. Până la anul acesta prin cea mai frumoasă parte a Bucovinei nu se putea călători decât cu trăsura pe drumul de țară ce duce dela Ițcani spre apus către Transilvania. Abia în anul 1886 se apucă societatea pe acțiuni „Bukowinaer Lokalbahn“ de construirea liniei ferate Hatna — Câmpulung în lungime de 67 km., care apoi în 1 Maiu 1888 fuse predată circulațiunei. Continuarea liniei până la Vatra-Dornei a rămas multă vreme numai dorință, din cauza cheltuelilor și a pedecilor mari cari trebuiau delăturate. Abia la anul 1899 se apucă earășii aceași societate de realizarea acestei dorințe, continuînd construirea liniei până la Valeaputna, care se deschide apoi la începutul anului 1901. Vatra-Dornei însă numai la 28 Oct. 1902, vede pentru prima dată trenul.

Dela Hatna trenul o ia peste riul Suceava traversat de un pod de fer cu 7 arcuri și de-o lungime de 263 m.

Ajunși apoi în valea riului Soloneț strătăind cu trenul pământuri foarte roditoare până la *Kaczyka* cea drăguță așezată într'o căldare frumoasă încunjurată jur-împrejur de păduri. Acestei localități îi dă importanță bogăția de sare. Ocnele de-aici provad aproape întreaga Bucovina cu sare. — Dela stațiunea *Kaczyka* care zace la înălțimea de 375 m. arcă trenul neconținut (27‰) până la *Strigoaia* care se află la o înălțime de 528 m. Aici e cumpăna apei și de-aici 'ncolo trenul coboară într'una până în valea riului Moldova. Dela *Strigoaia* mai percurgem în jos 6 km., și ajungem apoi în *Pălinoasa* care se află deja cu 70 m. mai jos ca Str. De-aici încolo răman singur, deoarece ceilalți tovarăși fiind invitați aici la niște neamuri au trebuit să rămână până a doua zi, avînd să ne întâlnim a doua zi sara în Vatra-Dornei. Din *Pălinoasa* am mers cale de 33 km., de-alungul riului Moldova. Deaici încep pădurile imense, cea mai mare parte proprietatea *fondurilor religioase gr.-or.* Aproape la fiecare stațiune de tren e câte unul sau mai multe ferăstrac cari despică în scînduri bușteni plutiți pe rîurile laterale. Dela *Pălinoasa* ajungî în *Gurahumora*, care în anul 1899 a ars aproape cu desăvirșire, dar care în scurtă vreme s'a reedificat mai frumos de cum era și care cu împrejurimile sale pitorești, cu aerul înviorător și limpede de munte și cu riul Moldova, care ofere băi reci plăcute, atrage mulți oaspeți, peste vară.

Dela Hatna până la Câmpulung trecî peste 14 poduri mai mari dintre cari abia vr'o 4 sunt de fer, celelalte de lemn.

Din *Gurahumora* ajungî în *Vama*, de unde se ramifică o linie mai scurtă (21 km.) spre nord-vest. La 4 km. depărtare de *Vama* la *Eisenau* așa se strîmtează valea prin care trece acum trenul și drumul de țară, în cât a trebuit lărgită mult cu săpături foarte costisitoare. Incurînd se lărgeste însă valea din nou străjuită de un șir de munți încoronați de cele mai înalte piscuri ale Bucovinei ca: *Rarăul* (1648 m.) și *Giurnalul* (1859 m.) care partea cea mai mare a anului e acoperit cu zăpadă. După o cale de 12 km. dela *Vama* dai de *Câmpulung*, la o înălțime de 621 m., de unde earăș urcînd întruna ajungî la *Pozoritta* (686 m.). De aici trenul percurge o vale împădurită de toată frumuseța până la *Valeaputna* (825 m.). La înălțimea de 951 m. urmează un tunel de o lungime de 1622 m. Mai mult de 2 ani și jum. s'a lucrat neîntrerupt la acest tunel, care a costat la vr'o 2 milioane cor.

După părăsirea acestui tunel ajungî în ținutul *Bistriței* aurii deschizându-ți-se o priveliște fermecătoare plină de variațiune. Incepi totodată coborișul spre *Iacobeni* — cea mai admirabilă parte din acest drum. — O panoramă dumnezească, amestecată însă cu fiori reci. De câteori te uiți în vale de pe culmea muntelui, pe unde merge trenul, te furnică prin șira spinării și te iau amețeli. *Iacobeni* zac la înălț. de 823 m. și sunt bogăți în mine de metaluri și în izvoare tămăduitoare cu conținutul de pucioasă, acestea sunt proprietatea *fondurilor rel. gr.-or.*

(Va urma.)

doială cu privire la planurile sale, asupra patriotizmului de ordin înalt care cere triumful planului său: îngrădirea elementului politic maghiar împotriva eventualei invadări a Românilor în parlament. Să-i convingă în direcțiunea aceasta și atunci are cauză câștigată.

Epistola deschisă a premierului c. Tisza către alegătorii din cercul Ugra.

Stimațit mei prieten!

Suntem câtră sfârșitul vacanțelor parlamentare, și vor începe de nou dezbaterile parlamentare. Depositarii încrederei țării stau în fața unor probleme nespuse de dificile. Vor începe ore noua sesiune cu puteri odihnite și inimă hotărâtă pentru o activitate plină de rezultate și alcătuirii pe seama binelui țării? Oare condițiunile primordiale pentru un period mai bun, mai bogat în rezultate și succese au deșteptat în inimile lor învățăturile trecutului? Oare bine am folosit toți odihna, care se apropie deja de sfârșit; folosit-o-am oare spre meditare, contemplare și pentru a trage învățăturile din luptele trecutului?

Căci ni-se ofer multe și salutare învățături, dacă cercetăm nepreocupați evenimentele trecutului apropiat. Să ne aducem numai aminte, în ce situație se aflau numai cu un an mai înainte toate afacerile noastre. Acele gânduri negre, exprimate în epistolele mele câtră d-voastră, nu stăpneau oare sufletele fiecărui patriot cu cugete serioase? Patimi meșugite, vânturile capricioase ale unei fantazii deslănțuite, desvoltând un joc temerar, au apucat răpind cu sine corabia fără cârmă neamului maghiar printre stânci spre virteturile spumăgătoare din ce în ce tot mai departe. Totul era în desordine, autoritatea, ori-ce instituțiune și ori-ce om; am spintecat cu mâni sacrilege comoara cea mai scumpă a acestei națiuni, singura garanță a existenței noastre, peatra fundamentală a constituțiunii: temeritate și onoarea parlamentului maghiar și cu temeritatea oarbă a fiului risipitor am pus în cumpănă moștenirea sfântă dela părinții nostri, transacțiunea, care a fost clădită pe încrederea reciprocă dintre națiune și coroană, și care ne-a câștigat-o sângele, țaria și înțelepciunea strămoșilor nostri.

Ce s'ar fi făcut din acest neam, dacă nu să îngrijea de soarta lui un domnitor, a cărui suflet, inimă și înțelepciune sunt legate de națiunea maghiară și de transacțiunea aceasta, care a creat-o dinsul incunjurat de fi cel mai excelent a națiunii, care și-a pus toată puterea și toată înțelepciunea, ca să deschidă calea spre buna înțelegere, și ca într'acolo să conducă națiunea?

DIN IDEILE LUI MULTATULI.

Omogenitatea e unul din cuvintele cele mai proaste ce se alipesc la ficțiunea de stat ce se chiamă regim parlamentar. E o înțelegere între cinc, șese, opt persoane (ministrii) ca să aibă la un loc o singură conștiință, — adevărat nici una.

Cea mai violentă expresie a durerii e sarcasmul.

Nu e nici un individ care n'ar fi ținut ca răufăcător, dacă și-ar permite ce-și permite Statul.

E tocmai ca și copiii, cari, prinși cu un păcat sau altul, aduc îndreptățirea: „n'am făcut numai eu“.

Dar eu nu cred în virtutea oamenilor cari se socot nevinovați față de faptele rele ale poporului lor, „pentru că n'au făcut numai ei“.

E o tristă împrejurare că vorba „original“ a ajuns un cuvânt de deosebire, de laudă.

Cel mai mic popor e mai puternic decât tabăra cea mai mare.

Ce s'ar face cu advocații dacă am avea legiuitori cari să fie în stare să-și exprime ideile corect?

E mai multă nevoie de curaj ca să te atingi de lucruri mici, decât ca să combați păcate mari. Lucrurile mici au mai mulți cari țin la ele.

Și a aflat calea aceasta, când din propria inițiativa a oferit astfel de reforme națiunii, cari înseamnă triumful vechilor și îndreptățitelor aspirațiuni, când aceste asigură validitatea națiunii maghiare în instituțiunile militare, fără că aceste să știrbească conducerea, comanda și organizația unitară, așa precum le-au pus în legi înțelepții nostri părinți, bine știind, că siguranța noastră a tuturor, deci a națiunii maghiare ni-o garantează o armată, care din punct de vedere al apărării, și militar are organizație și comandă unitară.

Când a oferit reformele acestea, a adresat cuvinte de admonițiune națiunii, rugându-o să se rețină dela renoirea disputelor vechi, cari pot reimprospeta neînțelegerile vremilor trecute. Aceste neînțelegeri apăsau cu greutatea plumbului asupra sorții națiunii maghiare. Regele maghiar era incunjurat de străini, nu-și putea cunoaște națiunea. A fost ascuns dinnaintea Sa adevărul, că coroana S-tului Ștefan este comoara cea mai veche, cea mai scumpă și mai prețioasă a casei Habsburgilor, că condițiunea primordială a poziției sale de mare putere și garanța pentru chemarea sa în istoria universală este țaria, mărirea și alipirea sinceră a nației maghiare câtră tron. Ca un blăstăm greu apăsa pe monarh și națiune nisuița adeseori ivită a sfetnicilor casei M. Sale, de a întemeia clădirea puterii Habsburgilor pe ruinele națiunii și constituțiunii maghiare. Națiunea cu aceeași dragoste câtră rege și legile sale apăsa cu o mână libertatea moștenită dela strămoși, ear cu cealaltă trebuia să se apere de dușmanii din afară, consumându-și toate puterile în aceste lupte îndoit.

Pe aceste timpuri grele cade crearea armatei permanente, care cu vremea își primește organizația unitară. Națiunea n'a denegat nici când jertfele, cari le pretindea susținerea armatei în număr convenit și în perfectă capacitate de luptă; dar pretinde realizarea douor exigențe în armată: una, ca corpurile de armată maghiare să fie comandate de oficeri maghiari, cealaltă, că comanda corpurilor maghiare să fie maghiară. Cea dintâi a devenit lege prin statură în înțelegere cu regele, cealaltă însă era mereu respinsă. Dietele după încercări repetite suspendează lupta pentru limba maghiară; în sfârșit după suferințele eroice ale anilor 48 și 49 și a epocii triste ce a urmat după aceea, se ivesc zorile înțelegerii adevărate. Rege și națiune cearcă și să înțeleg reciproc, se aruncă vâl peste toate amintirile triste ale trecutului, se scoate acul veninos al neînțelegerii și neîncrederei reciproce și se implineste dorința națiunii, ca nu numai că dispune liberă în afacerile sale interioare, dar este factor întru toate egal cu Austria, câștigă influența decisivă asupra afacerilor exterioare și militare. Se naște o armonie deplină între aspirațiunile de mare putere ale dinastiei și între scopurile politice ale națiunii maghiare, în urma căreia s'a asigurat mărirea națiunii maghiare și condițiile politice independentei maghiare.

Pentru aceste schimbări mari, binecuvântate și epocale națiunea a avut să plătească numai atâta, că s'a învoit, a recunoscut, că conducerea, comanda și organizația unitară a armatei este dreptul constituțional al coroanei. A încredințat regelui și statorirea limbii de serviciu, și de comandă, amânând realizarea aspirațiunilor sale cu privire la limba de serviciu și de comandă pentru timpul când domnitorul de bună voie și din inițiativă proprie va ordona aceasta.

Națiunea n'a jertfit nici un drept prin aceasta parte a transacției, căci limba armatei a fost dreptul coroanei și în trecut; și de și voiau strămoșii nostri să introducă limba maghiară, starea actuală nu au privit-o de ilegală, și nu forma obiect de gravamen nici odată. Ear dreptul de a schimba starea aceasta în înțelegere cu regele, îl are națiunea și azi.

La această hotărâre a indemnă pe părinții noștri buna chibzuială, că atunci, când națiunea va intra în posesiunea deplină a drepturilor sale, când va câștiga toate bunurile rezultante dintr'o armonie desăvârșită și fericită, care a lipsit secolii de arândul dintre monarch și națiune: interesele națiunii nu vor pretinde, ca, aruncând toate aceste comori, aceste puteri adunate și toate avantajele desvoltării, să fie urmată o luptă exclusivă și consumătoare de puteri pentru comanda maghiară; din contră atunci va fi servită cauza maghiară mai bine, dacă această afacere va fi casată dele ordinea zilei, concentrându-ne toate forțele asupra întăririi noastre materiale, intelectuale și morale.

Asta a mărturisit-o, asta a făcut-o națiunea maghiară înainte cu 37 ani și toate, câte s'au întâmplat de atunci încoace, toate învățămintele trase din aceste evenimente dovedesc o înțelepciune patriotică hotărâtă. Cât a crescut, cât s'a desvoltat țara în privința materială și morală! Fost-a oare din zilele regelui Mathia numai un singur moment, în care națiunea maghiară să fi dispus de atâtea drepturi, de atâtea libertate și în care voința lui să fi fost atât de ponderoasă și hotărâtoare în cumpăna întâmplărilor universale?

Și chiar acum, în momentul incurcăturilor din trecutul apropiat, când națiunea a trebuit să aleagă: dacă voește să resoalve în deplină înțelegere cu monarchul său chestiile importante ale armatei și ale calificării oficerești, să le resoalve cu deplina realizare a desideratelor maghiare, ori dacă voește să se lase răpită în luptă fatală neprevăzută și fără prospect de reușită pentru comanda maghiară: oare nu ni-a incumbat tuturor imperativ și categoric datorința să nu ne interesăm de nimica alta, decât cu încordarea extremă a forțelor noastre să nizuim a prinde firul, ce avea să ne ducă la mântuire.

Contrar așteptărilor mele impregiurările s'au conformat astfel, că Augustul nostru stăpân pe mine m'a însărcinat să represent această politică pe responsabilitatea mea. Fără esitare și sovăială m'am angajat în serviciul acestei politice. Am făcut-o aceasta cu conștiința că în acest moment critic ar fi fost o lașitate josnică din partea mea, să mă retrag din naintea acestui angajament, și implinirea acestei datorințe, și am făcut aceasta în speranță, că maturitatea și devotamentul patriotic al politicei tradiționale maghiare va aduce cu sine triumful acestei politice.

În această speranță nici nu m'am înșelat. Majoritatea covârșitoare a țării a primit liniștită soluțiunea dată de noul guvern. Consecințele fatale ale continuării luptei cu armele anarchiei parlamentare le-au observat și elementele mai serioase și patriotice ale opoziției, și se poate afirma, că în întreaga țara s'a manifestat dorința generală fără deosebire de partid, ca valorile exundate ale vieții constituționale să fie readuse la matcă.

Și totuși cât timp a mai durat anarchia! Câtă luptă a costat, câtă pagubă a îndurat țara și cât au suferit multe mijde de familii, până-ce în fine hotărârea bărbătească a partidului liberal gata și pentru cele mai severe măsuri de luptă a înfrânt rezistența încăpăținată a acelu grup mic, care se opunea cu îndrjire manifestării voinții naționale.

Lupta a încetat. Camera a rezolvit cu iuteală toate agendele îngrămădite, în urma căreia a fost restabilită ordinea constituțională. Însă această stare afară de lege a lăsat urmă adâncă în internul cetățenilor și a făcut să fie simțit efectul infecțios, de însălbătăcire și distructiv în toate direcțiile. Exemplul rău, dat de rolul parlamentar al unora și de succesele aparente ale acestora, n'a putut rămânea fără efect. Demnitatea țării, respectul față de legi, autoritatea organelor de stat a fost zguduită din temelii. Diferitele clase, păături și grupuri sociale își expuneară și tradau pe față cu un dor neastâmpărat dorințele și interesele lor și nu se șfiau nici de denegarea datorințelor lor, nici de împedecarea funcționării mașineriei statului, numai să-și poată realiza scopul. A fost și este de lipsă ca guvernul să desvoalte o activitate lungă, intensivă și neobosită, ca să fie terse din viața noastră publică aceste urme periculoase ale anarchiei parlamentare, dar rezultat desevirșit și real numai așa vom putea spera, dacă în privința respectării de sine, și a implinirii datorinței însuși parlamentul servește cu exemplu demn de imitat. Onoarea națională, existența și fericirea viitoare a țării cere asta poruncitor.

Existența noastră este strict legată de guvernamentul parlamentar. Ori cine caută să slăbească parlamentul, să-l facă incapabil de acțiune ori să-l compromită autoritatea, pe care trebuie să o respecte parlamentul, întregă națiunea maghiară, pe cum și amicii și inimicii acestei națiuni: acela taie arterele națiunii expunându-o unul mare pericol. Să compare oricine, cât a câștigat națiunea în forță, greutate și autoritate, până când viața parlamentară pulsa viu și cât timp aceasta a represintat voința națională. Cât au decăzut toate astea sub greutatea neputinței și ale încercărilor anarchiste din zilele svărcotirilor fără scop și unde suntem azi după restabilirea stărilor de mai înainte!

Nu din laudă proprie vorbesc — căci doar meritul, nu este al singuraticilor — când zic, că toate câte le-am săvârșit dela venirea noastră în fruntea țării în timp relativ scurt, m'au convins pe deplin până în meduva sufletului de marele adevăr, că politica națională cu succes se poate face numai în deplină armonie și înțelegere reciprocă cu regele nostru, ținându-ne strict de transacția dela 1867, și menținând ordinea și întărind *purea majoritatea în parlament.*

Nici odată împrejurările n'au fost atât de favorabile pentru națiune ca și în zilele noastre. Neconturbați de vrămași externi, în deplină înțelegere cu regele nostru ne putem concentra forțele într-o opera construirei noastre politice naționale. Pe terenul militar și pe alte terene avem de deslegat mari probleme. Chestii cari taie adânc în viața noastră economie avem de rezolvit, cari rezolvite rău, pot să strice mult, timp de o întreagă generație. În privința tuturor acestor probleme dispunem de toate condițiile trebuincioase. *Putem realiza toate aspirațiile naționale,* putem apăra toate interesele noastre, putem profita de această eră binecuvântată spre întărirea și consolidarea noastră, ca în felul acesta să putem privi liniștiți în fața orî cărui pericol: numai să nu ne fim infideli noue înșine, să nu dărimăm înșine instituțiile libere ale constituțiunii maghiare.

Este drept, că de present ordinea constituțională este restabilă, însă învățătura trecutului apropiat ne-a convins, cât de labilă este baza vieții noastre parlamentare. Sabia lui Damocle atârna d'asupra capului națiunii. Ori-ce grup mie este în stare să oprească pe loc din capriciul mașineria statului. Nimic n'am ajuns, până ce nu vom pune capăt acestei stări rușinoase. Ar fi o ușurință păcătoasă și o uitare lașă a datorințelor noastre, dacă nu am profită de acest period de pace din ordinea restabilă, pentru a asigura vieții constituționale maghiare garanțe stabile. Libertatea cuvântului nu este permis să o restrângem. Parlamentul maghiar însă nu poate fi un mijloc de jucărie în mâinile unor fracțiuni neînsemnate, pe a căror capriții nu vom încredința soarta națiunii maghiare.

Nu este asta chestie de partid. Ar fi foarte trist dacă am făuri din asta chestie de partid. Demnitatea, onoarea, capacitatea pentru acțiunea parlamentului maghiar are să ne fie tesaur asemenea prețios tuturor. Fiecare maghiar cu simțire și cugetare constituțională trebuie să poarte la inimă acest adevăr, și elementele conduse de adevărat patriotism trebuie să dea mână cu mână fără deosebire de partid întru rezolvirea acestei probleme.

Nu desconsider dificultățile acestei probleme. Se poate ca elementele cari speră să se valideze numai în zilele scandalurilor și ale anarhiei parlamentare, să ni-se pună în cale cu toată sălbăticia instinctului lor; elemente, al căror furibundăgi a făcut să decadă nivelul parlamentului maghiar, elemente, cari au discreditat viața constituțională maghiară, și cari ne-au adus la marginea prăpastiei. Aceste elemente vor fi coborâte la nivelul ce li-se euvine de însuși ființa lor, de loc ce parlamentul maghiar devine earăși ce a fost, este și are să fie pe viitor: arena luptelor cu argumente și principii. Față de aceste aparițiuni trebuie să apărăm demnitatea și ordinea parlamentului, dacă voim să fondăm pe baze mai solide viitorul națiunii. Numai așa putem opri procesul destrăbălării și al descompunerii.

Și în această luptă negreșit că apărătorii demnității și ai ordinii parlamentare vor avea la spate majoritatea covârșitoare a națiunii.

Națiunea maghiară stimează și prețuiește instituțiile sale libere. Ea a știut să și le apere în contra orice dușman, și le va apăra și față de acei fii însălbăticiți ai săi, eari voesc să le profaneze, și când națiunea va trebui să judece asupra lor, sentința ei nu va putea fi alta decât condamnătoare, pentru toți ceice se opun marelui opere a consolidării și a asigurării constituționale.

Tisza István.

Cronică din București.

București, 8 Octobrie.

Joi s'a deschis Teatrul Național. Cum se și cuvenea, stagiunea s'a inaugurat cu o piesă a părintelui teatrului românesc, cu »Fântâna Blanduziei« de V. Alexandri. S'a mai jucat »Pe malul gârlei,« piesă într'un act de D. Olănescu (Ascanio). Publicul a

grăbit să asiste la acest festival artistic, umplând întreg parterul, precum și logile. O inovație s'a introdus în sesiunea actuală: s'au mai ieftinit locurile. Prefectul poliției, Saita, a propus d'asemeni ca pentru fiecare persoană care asistă la reprezentație să se perceapă o taxă de 10 bani; aceștia vor fi dați pentru augmentarea fondului de ajutorare a săracilor din capitală, cari în lipsă de un azil unde să fie adăpostiți, cerșesc pela toate colțurile. Comitetul teatrului a desbătut chestia, a adoptat principiul salutar: rămâne numai ca acum să se pună și în practică. . . Cine să nu dea bucuros o sumă atât de neînsemnată, când în schimb știe că ajută pe săraci și scapă, în viitor, de asediarea atâtor nenorociți de pe strade!

Să revenim însă asupra pieselor jucate.

»Pe malul gârlei« este o piesă — cu tendințe, cum s'ar zice. Un fiu de prinț, fanariot pripășit în România, după ce a fost scăpat de înecare d'un țaran român, promite aceștia orice și protecție, chiar frăție, pe vecie; îl invită la masă cu el, în casa unei cucoane unde beizadeaua se întâlnea cu amanta sa. În decursul prânzului, țaranul povestește cum a scăpat pe beizadeaua, spunând între altele că l'a scos din viltoare prinzându-l de păr. Asta înverșunează pe prinț așa de tare auzi: un țaran să îndrăznească a pune mâna pe părul unei beizadele! — încât pune să i-se tragă țaranului 50 de lovituri de biciu și la intervenția amantei sale abia se îndură să-i ierte 25 . . .

Românul pleacă zicând: Așa pățește omul! Pe cine-l mântui de moarte, nu te lasă să trăiești! . . .

Pe vremuri, după ce Rușii răpiseră Basarabia, piesa asta era aplaudată grozav. Aluziunile, foarte transparente, plăceau mult. A fost aplaudată și Joi seara. Artiștii au jucat perfect. Costescu a ținut rolul prințului, ear Toneanu, artist de mâna întâiu, juca rolul țaranului pășit.

»Fântâna Blanduziei« e o poveste istorică, țesută din conflicte dramatice etern omenești. Titlul piesei e luat după numele fântânei de predilecție a lui Horațiu și în fundul căreia — se zice — locuia zeița inspirătoare a marelui poet roman.

Imprejurul acestei fântâni se începe idila dragostoasă dintre Gallus și Getta, — cel dintâiu sclavul lui Horațiu și a doua a sălbatecului și fudulului Scaur, — două suflete senine, rătăcite din Gallia și Dacia printre haitele de sclavi din Roma. Pe Getta însă o iubește și Horațiu. Un sclav rivalul de dragoste al stăpânului său! Grozăvie! Noroc însă că stăpânul e un poet, care știe foarte bine că:

In lume e o lege că trebuie să sboare
Amurgul către noapte și aurora către
soare.

Dar Getta nu-și aparține și e amenințată să fie soția lui Hebro, »o fiară de furie cuprinsă«, după cum singură îl califică.

La o serbare ce se da în casa lui Scaur, la care iau parte Postum, Horațiu, cântăreața Neera, îndrăgostită de »gingașul poet« și iubită de hîdul amfritron al serbarei, Horațiu e sfidat de Scaur, după indemnul invidiosului Zoil, să improvizeze un vers măcar. Acesta refuză chiar, în urma promisiunilor celor mai bogate. Când, de-odată apare Getta în haină albă ca de vestală, purtând pe umăr un vas cu vin; Horațiu cum o vede se aprinde; cere o cupă și o cunună și improvizează o splendidă invocație către Hebe, pe care dl Nottara a

spus-o cu toată distincțiunea și plasticitatea dicțiunii și mișcărilor sale. Partida e câștigată, în ciuda lui Zoil, și Getta rescumpărată, ca preț al victoriei.

Horațiu are acum în mâinile și puterea lui pe aceea pe care o adoră; dar nu se folosește de dreptul ce-i dă legea la corpul ei, de oarece astfel și-ar închide cărările prin care ar putea să-i găsească sufletul. Într'o înfocată declarație își destăinuiește dragostea Gettei, care cu durere îi răspunde că îl adoră ca pe un zău, dar iubirea îi-e dată lui Gallus. Cu inima strinsă de durere, Horațiu își liberează pe cei doi sclavi îndrăgostiți, privind cu jale cum se depărtează fericirea, ce trecuse atât de aproape de el încât își scuturase chiar pulbere de stele de pe aripele-i fâlfâitoare, pe părul lui încăruntit. Dar durerea omului e învinsă de bucuria simțită de poet de găsirea celui mai prețios manuscris al său, — Ars poetica, — care se pierduse și de speranța că »Horațiu nu va pieri întreg«, de oare-ce geniul său va trăi de-apăruri ca să-l prea mărească de-alungul veacurilor.

Am văzut piesa asta pe când trăia marele poet. Ce urale și cât entusiasm era p'atunci, cu cât sgomot se chema la rampă Alexandri. . . Azi, după două-zeci de ani și când ce a fost în poet om a dispărut și a rămas numai opera *geniului*, parcă putem judeca mai drept valoarea piesei. Incontestabil, e mare valoarea, dovadă, că se menține, place și e aplaudată și-acum, cu toate că e deosebire între chipul cum se jucă atunci: Manolescu (mort în floarea vârstei) fusese un Horațiu incomparabil, ear actuala Getta (d-na Demetriad) imitează pe marea tragediană Aristița Manolescu; ce e imitație, chiar bine fiind, n'are a face însă cu creațiunea!

Senzația în lumea artistică din București sunt însă știrile ce vin despre succesul de scenă a d-lui de Max, născut în țară din mamă română, și a d-șoarei Ventura, fiica publicistului bucureștean. Sunt vre-o șaptesprezece ani de când un tinăr vioiu intrase în redacția unde scriam atunci. Răposatul Gion mi-l recomandase ca pe un viitor mare artist. Dl de Max terminase atunci cu succes deosebit conservatorul din Paris.

El vine acum la București, împreună cu d-șoara Ventura, ca un artist mare și resfătat de capitala lumii, Parisul. Va da cu trupa sa o serie de reprezentațiuni. . . De present fac turneu prin orașele mari din apus, unde sunt primiți în triumf. Nu încapă nici o îndoială că și aici vor fi primiți cu entusiasm. . . Dacă n'ar avea decât o singură calitate: *parisieni*, — și încă ar putea conta la slăbiciunea publicului francezo-fil al capitalei noastre. Fiind însă mai presus de toate artiști dramatici de primul rang, ei vor cuceri publicul și vor fi sărbătoriți și ca fii ai acestei țări care deși e mică, are însă atâtea genii, că dă lumii întregi. . . De Max și d-șoara *Mărioara Ventura* fac minuni la Paris, d-șoara *Agata Bârsescu* încântă Germania, d-na *Hartular* stăpânește scena operelor din lumea întreagă, — numai la București stăm mai slab. . . Eată ce pățește un popor înzestrat cu înalte însușiri, un public cu gusturi alese, — dar mic ca număr.

Vă vom ține în curent cu mișcarea artistică al cărei sezon începe sub destul de fericite auspicii.

L.

Principii sănătoase.

Fostul președinte al partidului popular contele Zichy János a publicat în „Magyar Állam“ un articol, în care provoacă pe catolicii din diferitele partide să se grupeze și concentreze într'un singur partid cu caracter confesional. Acest articol a fost și este viu comentat în cercurile politice. Ideea sulevată de contele Zichy în cercurile partidului popular nu e de loc populară, ceea-ce este foarte semnificativ; luând în considerare, că partidul popular trece de un partid eminent catolic. Așa de exemplu foaia clericală „Esztergom“ ocupându-se la loc de frunte cu articolul contelui Zichy, face unele enunțuri de mare interes și pentru noi: pentru că mutatis mutandis și la partidul nostru național să pot și trebuie aplicate principiile susținute de foaia catolică. Eată în traducere pasagele mai importante din articolul amintit:

„Guvernul Vindhorst (genialul șef și întemeiator al partidului catolic din Germania, care nu de mult a reposat) susținea sus și tare la toată ocaziunea, că centrul (așa să numește în Germania partidul catolic) nu e partid confesional și totdeauna respingea fără cruțare afățiunile lui Bismarck, care voia să se prezente centrul ca un partid confesional. În organismul statului modern nu au ce căuta relațiunile de drept medievale. Acum domnește principiul statului de drept, care este dator să apere într'o formă toate interesele îndreptățite. De aceea Vindhorst a creat partid politic, și nu confesiune în parlament.

Vindhorst pune pond mare pe aceea, ca și protestanții să ocupe loc în centru și la toată ocaziunea accentua în mod ostentativ, că într'un stat modern constituțional, nu poate opera cu succes un partid curat confesional, care să țină cont numai de interesele unei confesiuni; până când un partid care i-a în considerare toate chestiunile vieții publice, poate apăra cu succes libertatea și drepturile religiunii și ale bisericii. Episcopii germani nu se consideră de atari conducători politici ai „centrului“, sub a căror poruncă eclesiastica stă partidul. Ei cu trup și suflet sprijinesc toți acest partid; ear valoarea preoților o apreciază după măsura, în care credincioșii conduși de ei se înrolează sub steagul centrului. În Germania nici închipui nu se pot atari bărbați eclesiastici, cari să nu fie partizanii partidului, care apără biserica.

Dar pentru aceea partidul acela nu e partid confesional, ci e partid regnicolar, care are menirea să extindă binefacerile „dreptății și libertății asupra tuturor locuitorilor. Un partid astfel organizat e luat în serios și în parlamentul modern, în care dreptul de existență al politicii curate confesionale nu este recunoscut. De aceea aspirațiunile politice creștine, în toată Europa se organizează după exemplul centrului, ear partidele speciale catolice sunt în descompunere. Tot mai tare să lățește convingerea, că numai după principiile lui Vindhorst să poate mântui biserica. Lupta se decide în parlament, unde numai un atare factor poate munci cu succes a cărui îndreptățire este de toți recunoscută“.

Aplicând principiile lui Vindhorst la noi respective la partidul nostru național, vom afla calea, pe care trebuie să o urmăm, pentru a eși din impas. În foaia noastră de multe ori s'a indicat acest lucru. Într'alt mod organizarea partidului nostru într'o formă permisă de puternicii zilei este cu neputință.

Vindhorst a recomandat organizarea catolicilor pe aceste baze din motive de prudență politică; noi însă suntem constrânși să ne punem pe aceasta basă; pentru că guvernul, țării, nu-l vorbă — în mod ilegal și cu măsură anticonstituționale, dar totuși ne oprește funcționarea și organizarea partidului pe basă națională. Ear dacă catolicii germani au părăsit baza confesională din motive de prudență politică, pentru ce să nu facem noi tot același lucru constrânși și de împregiurări? Tocmai exemplul centrului german ne dă o dovadă splendidă, că prin organizarea partidului nostru pe basă curat principială caracterul său național nu va fi de loc stîrbit. Pentru că cu toate că centrul german nu este organizat pe

baza confesională, cutează cineva să afirme, că în exență acest partid nu e partid catolic?

Tot așa cum am fi noi cu partidul nostru. Oamenii cu judecată și cu pricepere politică vor înțelege fără explicațiuni mai largi importanța principiilor lui Vindhorst și de sigur vor împărtași convingerea noastră, că în interesul cauzei naționale suntem și vom fi constrânși a aplica și la noi aceste principii.

(„Libertatea“).

În atențiunea — consistorului aradan.

Dela un învățător de frunte primim următoarele reflexiuni asupra unei chestiuni pe cari o publicăm, crezându-o de interes general:

O chestie destul de gingașe a atins un învățător la adunarea din Lipova și anume: *afacerile disciplinare ale învățătorilor*. Deși statutele reuniunii spun hotărît, că în ceea-ce privesc interesele membrilor reuniunii, se pot încerca și lua măsuri pentru sanarea răului, totuș fiind vorba de Venerabilul Consistor, aceste chestiuni nu i-s'a dat însemnătatea cuvenită, ca nu cumva — nefiind în clar cu afacerea — să se atingă consistorul care nu poartă de loc vina.

Nici nu ne putem mira în de ajuns, dar în fine ne-am convins că învățătorul Iulian Barzu din Șistaroveț, de fapt și pe nedrept, stă suspendat, pe al doilea an; ne-am convins în același timp, că numitul învățător încă în Februarie a. c. a fost — prin act consistorial — instituit de nou în oficiul său, dar fără ca *inspectorul școlar Voicu Hamsea să fi respectat și executat acel ordin mai înalt*.

Și ca să știe on. public cetitor, pentru ce stă suspendat dascălul din Șistaroveț, ear pe de altă parte crezând că ar fi bine dacă s'ar suleva și discuta asupra astorfel de chestiuni, află de bine a descoperi următoarele:

„Un elev al numitului învățător, într'o zi la 12 ore a. m. — decî nu în timpul școlii — a alergat după o trăsură și poticnind și-a frînt piciorul“!

Și pentru aceasta — din grația Voicului — pe al doilea an — stă suspendat un om cu familie și care un deceniu a muncit cu fidelitate.

Oare este în acel cas responsabil învățătorul? Oare șeful — inspector școlar, nu era îndatorat a urgenta la Consistor absolvirea învățătorului, necum a nu executa nici în Octombrie o ordinațiune dată în Februarie?

Sigur că dacă sosea un ordin de cassare a învățătorului — de mult era deschis concursul!

Unul pentru mai mulți.

NOUȚĂȚI.

ARAD, 12 Octombrie 1904.

— **Decorarea prințului de Hohenzolern.** Împăratul Japoniei a conferit principelui Carol Anton de Hohenzolern, însemnele ordinii Crizantemei.

— **Vizita regelui Greciei la Paris.** Regele Greciei va pleca după 8 zile la Paris, unde va rămâne vre'o 10 zile și va face o vizită lui Loubet.

Regele va pleca apoi la Viena unde se va întâlni apoi cu principele George înaltul comisar al Cretei, care se va duce direct dela Copenhaga la Viena.

— **Împărăteasa văduvă a Rusiei bolnavă.** Copenhaga, 26 Septembrie, Împărăteasa văduvă a Rusiei Maria Feodorowna se află, indispusă de câte-va zile răcind în timpul călătoriei sale spre Copenhaga.

Împărăteasa suferă în particular de violente dureri dorsale.

— **Oficeri francezi deținuți.** Din Paris se telegrafează, că împotriva colonelului Rollin,

capitanul D'Autriche, Francois și Marehall s'a sistat cercetarea și au fost puși tus-petru în libertate. S'a constatat adecă faptul, că defraudățiunea de 25.000 franci stă în strânsă legătură că afacerea lui Dreyfuss, și astfel delictul cade sub decisiunea legii de amnestie. Conform unei depeșe din Paris alaltăieri toți patru oficerii au fost de nou deținuți. Causa deținerii nu este cunoscută.

— **O sărbătoare în dieta maghiară.** Luni după ședința camerei aderenții bătrânului Thaly Kálmán, autorul păcii când cu desarmarea obstructioniștilor, au oferit medalia comemorativă despre care am pomenit și noi în rîndul trecut, în semn de recunoștință pentru dibăcia și idea originală de a fi făcut să înceteze disordinea și de a fi redat mult setata pace a parlamentului. Actul acesta „solemn“ s'a îndeplinit în sala de recepțiune a presidentului camerei. De față au fost membrii consiliului în frunte cu contele Tisza — de sine înțeles. — La intrarea sa în sală, Thaly a fost întâmpinat cu aclamări frenetice. În urma asta ministrul cultelor Dr Berzeviczy pășește înaintea sărbătoritului și rostind următoarele cuvinte, îi oferi medalia:

„Rugat fiind din partea amicilor mei — începui Berzeviczy, profit de ocaziune pentru a-ți oferi cu cuvinte simple dar sincere, *semnul păcii*, pe care l-a pregătit un artist excelent Teltz Edö, ca în totdeauna să-ți aduci aminte de stima, venerațiunea și iubirea noastră adevărată, izvorită din inimă curată și să-ți aduci aminte totodată și de ziua, în care tu ai izbutit în mijlocul celei mai înverșunate lupte să mântui națiunea.

„Individualitatea ta ce stă în mare onoare la toți binevoitorii și admiratorii tăi, ponderosită individualității tale, însuflețirea ta izvorită din inimă sinceră, adîncă și adevărată a reușit să ajungă, ceea-ce înainte de aceea numai cu o oară părea ca imposibil, nerealizabil: să fie redată țării mult încercate pacea liniștea și să fie mântuită de primejdii mari și neprevăzute. Fapta ta a provocat pretutindeni în țeară manifestațiunea sentimentului de recunoștință și grațitudine profundă și în primul rînd noi deputații te-am înconjurat cu iubire și admirare, născându-ni-se idea de a eterniza acest moment prin acest semn de bronz și aur. Și acum când îți oferim aceasta medalie ca semn al păcii, dorim, să vedem figura ta cât de mult în mijlocul nostru spre bucuria și mândria noastră a tuturor. Dumnezeu să te trăiască!“ Strigăte de eljen acoperiră ultimele cuvinte ale ministrului, în urma căreia „sărbătoritul“ a mulțumit emoționat.

Am publicat aceste cuvinte elogioase ale ministrului, peste tot am amintit această „solemnitate“, ca să tragem învățătura dintr'ansa. Thaly Kálmán, un kossuthist de tagmă celor din aceeași, tabără cu el, a reușit să înduplece pe prietenii săi înverșunați să înceteze cu obstrucțiunea, care faptă este atât de mult prea mărită de cătră Ungurii, ca și când știe Dumnezeu dela ce mare catastrofă, care amenința Ungaria, mai bine zis „națiunea singur alcătuitoare“ cu prăbușire, nimicire și groaznică cataclismă, a scăpat dumnealui țara. Împregiurarea aceasta în sine este suficientă să admirăm la Ungurii concordia, subordinea intereselor și ambiției personale intereselor publice mari ale țării, înfrățirea în momente grele și amenințătoare. Să luăm exemplu.

— **Un Sas din Hărman în Brasilia.** Dr. Hans Meyer, șeful institutului bibliografic din Lipsca și milionar, a colonizat în Brasilia (provincia Rio Grande do Sul), mai mulți Germani și a dat acestei colonii numele de „Neu-Wurtemberg“.

În această colonie s'a pripășit și un Sas din Hărman de lângă Brașov. Aici și-a cumpărat pământ 100 de jugăre cu 2300 mărci și a început să facă agricultură, să cultive albine etc. și acum îi merge bine.

El se află pe această moșie de un an și jumătate și valoarea moșii s'a urcat la 8000 mărci.

Sasul își descrie toată starea sa într'o scrisoare cu data de 15 August, adresată la Hărman și publicată în „Kr. Ztg“ din Brașov.

Este interesant pasagiul, unde Sasul spune cât de bine îi prinde că știe românește. Eată acest pasagiu:

„În familie vorbim săsește și când ne aud ceilalți coloniști germani, cred că vorbim un-ungurește. Cunoștința limbii românești însă ne este de mare folos, fiind-că multe cuvinte sunt

înlocuim ca cele portugeze, sau seamănă cu acelea.

— **Piața cărților în Franța.** De câțiva timp librăria franceză trece printr-o criză: Cartea franceză se vinde slab.

E foarte greu de a aduce cifre în această privință. Cu toate acestea un element foarte precis de apreciație îl furnizează, asupra unui singur punct al chestiunii, raportul comisiei vămilor.

Acest document arată că exportul cărții în limba franceză, în 1900, a fost de 10,338.000 franci în loc de 14,300.000, cum a fost în 1899, adică o scădere de aproape 4,000,000 într'un singur an.

Această situație nu e gravă numai din punctul de vedere economic, dar pentru o țară ca Franța, unde viața intelectuală e așa de dezvoltată și care dărește producțiilor spiritului său influența ei în lume, aceasta e o adevărată calamitate socială.

Direcțiunea cunoscutei publicații parisiene „La Revue des Revues“ a crezut nimerit de a face o anchetă asupra acestei importante chestiuni întrebând și ascultând pe principalii și marii editori din Paris. Iată rezultatul acestei anchete, foarte importantă prin calitatea răspunsurilor căpătate de Doin, președintele cercului librăriei franceze, cunoscutul editor de uvraje medicale, a răspuns:

Când banii sunt rari, publicul se lipsește de tot ce nu este strict indispensabil la întreținerea existenței sale: hrana corpului trece înaintea celei a spiritului și din această pricină vânzarea cărților se resimte.

Cu toate acestea trebuie să deosebim în această chestiune uvrajele cari tratează despre cunoștințe folositoare și pozitive de cele ce sunt inspirate de pură imaginație. Cele dintâi, din cauza caracterului lor practic, nu pot să-și piarză nici odată clientela lor. Cărțile științifice constituie pentru inteligență o hrană absolut indispensabilă: cum sunt de ex. cărțile de învățământ și cele tehnice, tratatele de medicină și de drept.

Pentru literatura de fantazie, din contra, și în special pentru roman, desfacerea e mai grea. Și de ce n'am spune tot adevărul: Editorii au publicat prea multe romane în acești din urmă ani; e o supra-producție și marele număr al operilor mediocre a obosit publicul.

Autorii s'au transformat în uzine de cărți; dânsii n'au mai lucrat pentru plăcerea lor, cum era cazul lui Daudet, Maupassant sau Zola; au voit să producă iute. D'aci poate succesul lor mai mic decât al predecesorilor lor.

Adaog la aceasta și moda sporturilor, care a retras librăriei mulți cetitori: Depresiunea economică a fost mai cu seamă dăunătoare cărților ilustrate. Edițiunea de lux nici că mai există astăzi.

Unde sunt timpurile când Launette de ex., din strada Vangirard, a câștigat în mai puțin de zece ani un milion cu editurile de cărți de artă; acele timpuri când Testard își asigură o mie de subscripții la edițiunea sa Moliere cu prețul de 240 franci exemplarul, înainte de a o pune încă sub presă?

— **Artist francez în București.** Cunoscutul artist francez Antoine, directorul teatrului l'Oeuvre, va sosi în Decembrie viitor, cu o trupă compusă din elemente bune, în București unde va da o serie de 8 reprezentații.

— **O țară fără armată.** Este microscopicul principat Lichtenstein. În anul 1866 avea 21 de soldați. De atunci principele a cerut parlamentului de mai multe ori să se voteze o lege asupra recrutării.

Deputații au răspuns că țara n'are decât un singur dușman și anume Rinul, — care câte odată se revarsă.

Suveranul, ca să-și satisfacă gustul lui militar, a intrat în serviciul Austriei, unde are gradul de general.

— **Industria de casă ungară în Danemarca.** Eric Ritzau a deschis în Copenhaga un magazin de țesături, broderii și alte obiecte ale industriei de casă din Ungaria. După cum cetim în foile unguerești, articolele industriei de casă din Ungaria se bucură de mare trecere în Danemarca și dl Ritzau își va lărgi magazinul. Spre acest scop, el va întreprinde o călătorie

în Ungaria, începând de la Vârșet până la Seghedin, Bichiș, Huedin, Calata și până la Brașov.

Din întinerariul acesta se vede, că comerțiantul danez se interesează cu deosebire de industria de casă a regiunilor locuite de Români și numitele articole despre cari se zice, că ar fi produse unguerești, în bună parte vor fi de sigur produsele țărâncilor române.

— **Atragem atențiunea binevoitoare a p. t. public de dame asupra inseratului dlui Hauer Lajos farmacist în ARAD (Pécskai-út).**

PARTEA LITERARĂ.

Acte originale pentru istoria școlilor noastre naționale.

I.

În legătură cu documentele publicate în „Tribuna“ a. c. Nr. 162 unde s'a publicat greșit în loc de anul 1812 1912, continuând cu excursiunile mele literare, am mai aflat încă și o mulțime de alte acte istorice, între care în comuna Se-leuș, comitatul Aradului, un contract în limba latină între directorul școlilor românești din Oradea-Mare Ioan Püspöky și între comunele Se-leuș-Cighirel, din anul 1814, pentru înființarea școlii românești din acele comune.

Încă în anul 1884, când ca teolog absolvent eram aplicat provizor ca învățator substitut la aceea școală din Se-leuș-Cighirel, mi-au atras atențiunea multe documente vechi cari se mai păstrau în arhiva sfintei biserici de acolo.

Îmi făcusem niște notițe cari spre cea mai mare durere a mea mi-s'au pierdut și pierdute sunt astăzi de tot pentru posteritate. Am mai aflat însă un contract în limba latină despre înființarea școlii române de acolo. Fiind de importanță pentru istoria culturală din acele părți, îmi permit a-l reproduce mai la vale precum urmează, și anume în textul original:

Contractus.

Qui inter Communitates Inclit. Comitatus Aradiensis ingremitas Szöllösiensemque Csigerelensem ex una parte vero ex alia Regiam Scholarum gr. n. u. rom. Districtus Magno-Varadiensis Directionem in sequelam Clementissimae dato 3-ae Maij 1813 No. 6630. emanatae Resolutionis Regiae ratione augendi, et quanti modo initus, et conclusus est et quidem.

Primo. Exquo Communitate haec infra-scripta eus gr. n. u. r. docenti 50 florenos annue Contractualiter solvendo habent, spondent benevole, et obligant se sequelam prae-provocatee Clementissimae Resolutionis Regiae pro aucta Fundi Scholarum Nationalis ad quoslibet annue Docenti suo solvi solitos decem florenos nide a 1-ae Noembris 1812 pro futuro tempore, semper, pro quolibet, anno superadare velle florenum unum, seu quolibet, Anno 5 florenos ad mentionatum Fundum Scholasticum gr. n. u. rom. Nationalem non tantum solvere, verum etiam Secundo. Obligatos hos praecendi puncto 5 florenos in duobus ratibus, idest quolibet anno ratam primam 2 florenum 50 crum, cum 1-a Iuni et secundam itidem 2 florenum 50 crum, cum ultima Noembris vi Ordinationis ddo 8-ae Ianuar 1814 s. v. per Magnificum Dominum Urosium Nestorovicium Consiliarium ac Superiorem Inspectorem Regium expeditae Proto-Presbitero sine fiendae transpositionis ad Locum Scholasticae Nationalis Deputationis quolibet anno inmanuare, et dare obligatae errint.

In cuius rei fidem praesens Contractus in triplici exemplari initus, et conclusus subscriptionibusque et Communitatis Sigillo roboratus existerat.

Sign. Szöllös die 6-ae Octombris 1814.

(L. S.)

Ioannes Püspöky m. p.,
District. Director Regius.

Aron Fitimon m. p.,
judex. Szöllösiensis.

(L. S.)

Seredan Marian m. p.,
judex Csigerelensis.

Bibarts Mikora m. p.,
juratus ex tota Communit.

Sigilul Se-leușului în ceară roșie foarte frumos din anul 1769 cu figura un bou în câmp cu inscripția: „Sigilum Possessionis Szöleos 1769“. Sigilul Cigerelului asemenea frumos în ceară roșie din anul 1809 cu figura doi țapi selbatici cu inscripția: „Csigerel hely. Petset 1809“.

II.

Cu ocaziunea unei alte excursiuni literare am mai aflat în comuna Belintz, comitatul Timișului un contract școlar în limba germană din anul 1789.

Înființarea școlilor noastre bănățene pe un temel mai solid s'a efeptuit definitiv d'abea pe anul 1789 sub directorul regesc școlar Vasile Nicolici din Timișoara. Nicolici a încheiat contract cu fie-care comună în particular pentru susținerea școlii, deobligând prin contract formal antistia comunală în prezența unui dirigător comitatens, care încă a contra-signat contractul spre validitate legală și publică după împrejurările de pe acel timp, ca să se edifice școală din material solid și să se provadă cu cele de lipsă tensiul școlare, să fie sub un acoperământ sala de învățământ și cvartirul corâspunzător pentru locuința învățătorului.

Cred că vor mai fi existând și în alte locuri cu școale asemenea contracte, dar — durere — nu s'au păstrat, d'abia mi-a succes a descoperi aceste acte din noianul valurilor distrugătoare ale nepăsării. Contractul e acesta:

Contract.

Unterfertigte Richter, Geschworene, und Gemeinde des in dem löbl. Temeschwarer Cominate liegenden Grundherschaft Orts Bellintz geben hie mit jederman zu erkennen, dass, nachdeme uns der Vortrag wegen besserer Bestellung unserer Schullen gemacht worden ist, wir folgendes bestimmen, und diese Verbindlichkeiten auf immer über uns genommen haben.

1-tens. Bei dem hier zu errichtenden Schulhaus, in welchem ausser de Wohnung des Lehrers ein besonderes liches Schulzimmer zugerichtet wird, verpflichtet wir uns alle erforderliche Hand- und Zugarbeiten zu leisten, welche Verbindlichkeit sich auch auf die künftige Erhaltung dieses Gebeudes erstreckt.

2-tens. Werden wir jährlich zum Gebrauch des Lehrers, und zur Beheizung des Schulzimmers 10 klafter holz verpflichtet sein zu geben; dan:

3-tens. Verbinden wir uns dem Lehrer an baarem Gelde 50 fl. und in Naturalien von einen jedenden Haus Nro an Frucht 3 occa; an Kukurucz 3 occa; an Salz pfund; an Kerzen 12 pfund in vierteljährigen Frist ohnwegerlich zu bazahlen. . .

4-tens. Wird es uns obliegen die Schule jährlich mit Kreide und Schwamme zu versehen.

Zur Urkunde desen ist gegenwärtiger Contract in 4 gleichlautenden Exemplarien ausgefertigt worden, wovon eines bei der Gemeinde, das zweite bei der Grundherschaft, das dritte in dem Archiv des königl. Nationalschulensinspectors, endlich das vierte bei der hochlöbl. königl. hung. Staathalterei aufbewahrt sein wird. Sig.

Bellintz den 24-ten October 1789.

(L. S.)

Coram me

Michaele Konrad m. p.,
qua Terres Domino, et Inclit.
Comitatus Temesiensis V. Iud.

Trailla Zsoldan m. p.,
Judex.

(L. S.)

Petro Haczeg m. p.,
Janko Zsivko m. p.,
Avram Moise m. p., } Seniores, nomine
totius Comunitati

(L. S.)

In meiner Gegenwart
Basilij Nicolits m. p.,
K. Schulen Visitator.

Comunicate de
Emilian Micu,
preot în Chișoda (comit. Timiș.).

Bibliografie.

4 cor. numai 4 cor.
plus 20 fil. porto postal.

Drepturile și datorințele învățătorilor și învățătoarelor confesionale

scrisă pe temeiul legilor regulamentelor, ordinațiilor, instrucțiunilor, hotărârilor și deciziunilor principiare

de Dr. Szabó Mihály, inspector regesc tradusă în românește de Eugen Zaslo, profesor.

„Visuri trecute“.

Un elegant volum de schițe și povești scrise de cunoscutul scriitor

Alex. Ciura (Simin).

Costă 1 cor.

Să pot primi dela tipografia semn. din Blaj (Balázsfalva). 390 4—5

A apărut:

A apărut: *Curs practic de Constituția Patriei* sau drepturile și datorințele cetățenești pentru școlile populare de Iuliu Vuia director și inv. Librăria Ciurcu Brașov. Prețul 40 bani.

In editura Librăriei C. Ștefa București George Coșbuc Crestomație pentru toți Românii Prețul 90 bani.

Liturgia sfântului Ioan Gură-de-aur, pusă pe note muzicale, după melodiile celor opt-glasuri bisericești și armonizată, pentru corurile de 4 voci bărbătești, de Iuliu Birou, învățător și cantor primar, și dirigentul corului Reuniunii de cântări „Armonia“ din Tivvanul Mare, (p. u. Ká-kova). *Opus I.* Editura autorului. Toate drepturile rezervate. Prețul 5 coroane, plus 30 filleri pentru porto.

Se află de vânzare la autor și la Librăria Petru Simion în Arad.

N. Iorga, Ștefan-cel-Mare, Mihai-Viteazul și Mitropolia Ardealului 40 bani.

Noul abecedar de Dr. P. Spran. Nagyszében (Sibiu). Tiparul Tipografiei archidiecezane 1904 prețul 40 fil.

„Biserica și podul din Borzești“,

de Dr. C. I. Istrati.

precum și o ochire relativă la bisericile zidite de Ștefan cel mare. Cartea e înzestrată cu 49 chipuri bine reproduse și se expediază contra Lei 3.50 de către librăria depositară C. Ștefa din București, franco și recomandat.

TELEGRAME.

Lupta mare a început.

Londra, 11 Oct. Din Mucden se vestește că azi dimineață a început lupta mare. Artileria rusească a tras foc năprashnic. Infanteria încă n'a intrat în acțiune, fiind armatele departe una de alta.

Tokio, 11 Oct. (Reuter). Se afirmă. că Rușii au trecut peste râul Hun bombardând strașnic pozițiile japoneze. Putere de armată considerabilă japoneză înaintază spre nord. Se vorbește că se va isca o încăierare generală.

Roma, 11 Oct. Japonezii au la Liaoyang poziții extraordinare de întărite. Aici este concentrată o armată japoneză de 600.000 combatanți cu 1800 tunuri.

Dare de seamă și mulțumită publică.

Comitetul parochial rom. gr.-or. din Slatina Murășană își ține de o plăcută datorință a aduce și pe această cale mulțumită direcțiunii institutului de credit și economii „Murășanul“ din M.-Radna și în deosebi vrednicului director

executiv; Ioan Tuducescu, care au binevoit a face pe sama școlile noastre conf. rom. gr.-or. de aici următoarele daruri: „Tabele de părete de I. Tuducescu și „carta Ungariei“ de Kogutowicz, în preț de 21 coroane.

Este foarte însemnată suma de bani ce o sacrifică acest modest institut pentru școlile noastre din tractul Radnei. An de an prevede acest institut școlile sarace, cu charte cărți și recușite de învățământ. Toate aceste daruri să fac la îndemnul M. On. D. Ioan Tuducescu director executiv pentru care îi exprim în numele com. parochial cele mai adânci mulțumite. Slatina M. la Septembrie v. 1904.

Damaschin Medre.

ECONOMIE.

Arad, 12 Oct.

Limba, legea și moșia.

I.

Când am citit în „Tribuna“ Nr. 173 dela 25 Sept. c. discursul de bineventare, cu care Comitetul Central al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“ a fost salutat cu ocaziunea adunării generale a Asociațiunii dela 21 Septembrie ținută la Timișoara m'a cuprins o bucurie văzând din aceasta cuvântare, că opiniunea publică și la noi începe a se ocupa serios cu progresul economic al poporului; pe aceasta cale de mult umblă alte popoare mai luminate, care au și ajuns la avere și prin avere la putere; să ne felicităm că și noi ne-am trezit.

Trei idei bine marcate ies la iveală din acel discurs, și ar fi de dorit, că noi în munca noastră culturală, în munca noastră de conservare totdeauna să le avem naintea ochilor, căci altcum numai istoria va vorbi, că pe acest pământ a trăit cândva și un popor românesc.

Acele trei idei sunt trei adevăruri, un adevăr e, că învățătura, ce o capătă poporul nostru dela sate în școala poporală nu e mai destulă pentru viață, deci e adevărat, că poporul nostru trebuie și după ce a ieșit din școala poporală să se lumineze, trebuie și mai departe și din pașaniile sale și dela alții să învețe și să se întărească; numai așa va putea susține lupta cu greutățile vieții și cu concurența altor popoare.

Vedem în toate zilele la noi oameni din popor, care după ce au eșit din școala poporală, pentru că nu se mai ocupă cu cetitul, d'abia mai știu să-și subscrie numele; timpul a spălat după dinșit tot ce au învățat în școală.

Să ne uităm ce fac alte popoare și să învățăm dela ele; țărani de alte neamuri, au în toată casa câte un jurnal estin de săptămână, cetește tata, cetește mama, cetesc copii; cetitul e nutremânt și pentru minte și pentru inimă, luminează mintea, nobilitează inima.

Alte neamuri în satele lor fac casine, reuniuni de cetit, reuniuni de cântări, reuniuni de pompieri, reuniuni de agronomie, reuniuni de credit, reuniuni de consum, lăptării, reuniuni contra luxului și contra beției adică reuniuni de cumpătare, înființează biblioteci populare, cercetează tot felul de expozițiuni.

În expozițiuni văd lucruri frumoase și folositoare, văd vite frumoase, bucate frumoase, lucruri de industrie; toate aceste trezesc în popor spiritul speculativ, nisuița de muncă intensivă, pofta de imitare, dorul după bunăstare, expozițiunile de mașine și de articoli de industrie desvoltă în popor

pofta de a pași pe cariera industrială, expozițiunile de arte frumoase, adică pictura, sculptura și arhitectura nobilitează simțul și morala poporului; în expozițiuni își poate fiecare câștiga o idee clară despre folosul cel mare, ce-l aduce cu sine averea împreună cu cultura, acolo să vede puterea averei și a culturii. Acestea ar fi învățătura pentru popor după ce a ieșit din școala poporală. Să învățăm și noi dela alții!

Al doilea adevăr în acel discurs e, că în acțiunea noastră culturală să punem mai multă grijă pe dezvoltarea noastră economică, adică pe întărirea poporului nostru în avere. Acest adevăr îl subscriu și eu cu amândouă mâinile, și îl recomand fiecărui român, ca să ne vedem odată scăpați de proasta tânguire, că untem săraci.

Cu un popor tare în avere poți face cultură națională, poți face politică națională; un popor tare în avere nu să lasă să fie exploatat de interese și de influințe străine; în un popor tare în avere mai ușor să susține conștiința națională, de cât în cel sărac; deci e un mare adevăr, că întărirea în avere a poporului nostru e una dintre condițiunile a existenței sale naționale.

INSERTIUNI ȘI RECLAME.

Domniile avocații români, care voesc să deschidă cancelarie avocațială într'un loc bun să se adreseze la Redacția „Tribunei“. 394 1—3

Hotelul comunal din Seliște, edificiu nou modern cu 6 odăi pentru pessaperi, pavillon de vară, grădină, cuștărie, grajduri etc. mobilat cu întreg inventarul pentru bucătărie, restaurant, cafenea și odăi de pasageri. se dă în arândă pe anul 1905, 906 și 907.

Consumul anual este 7000 l. vin. 175 H. buc și 120 l. liqueur și rum. Condițiunile se pot ceti la cancelarie comunală.

Licitația verbală în 23 Octombrie a c. la 10 oare a. m. până când să primesc și oferte închise provăzute cu 400 cer. rادی și cu declarația că condițiunile, le sunt cunoscute.

Primăria comunală.

398 1—2

Nu mai sunt sgrăbunțe, alunite, miteseri, pete de ficat și alte impurități pe fața aceluia ce folosește vestitul și veritabilul *Lapte de castraveți englez* al lui Balassa, care este un remediu de tot nesticăcios, face pielea albă, o recorește și o înviorează. Efectul se vede deja după o folosire de 2—3 ori. Să fim atenți ca fiecare sticlă să aibă signatura lui Balassa. Un flacon costă 2 cor., un săpun de castraveți 1 cor., pudră 1 cor. 20. Se poate căpăta în fiecare farmacie. Pe postă trimite farmacistul Balassa, Budapesta, Erzsébetfalva și în Cașovia drogueristul Pallaghy Kalmán, Fö-utca 1. Să ne păzim be falsificate. 367

Condițiunea principală a

FRUMȘETEI

este, ca fața și mâinile să fie fine, ear în scopul acesta mijlocul cel mai potrivit este

Crema - Gyöngy

care este cu desăvârșire inofensivă și face pelea fină de loc după o singură folosire.

În urma unei folosiri îndelungate mitesserii supărăcioși, alunițele și petele de ficat dispar.

Prețul un borcan 1 cor.

Săpun la Crema-Gyöngy 1 cor.

Se poate comanda dela:

farmacistul HAUER LAJOS.

A R A D, Pécskai-ut.

287

Telefon Nr. 135.

GELLER I.

giuvaergiu.

Arad, Piața Andrassy Nr. 14.

Palatul Hermann.

384

Deposit bogat de bijuterii, de obiecte veritabile de argint, precum și de oroloage de aur și argint.

Reparări și transformări în atelierul propriu.

TIPOGRAFIA

„TRIBUNA“

ARAD, Stsada Deák Ferencz Nr. 20.

Fiind arangiată din nou, bogat, cu literele cele mai moderne și cu rotațiune modernă, primește spre executare orî-ce lucrare ce se ține de arta tipografică.

Broșuri, opurî, manuale, tabelării în orî-ce mărîmî, registre pentru băncî, învîtări la petreceri și cununii, plicurî, cap de scrisorî, anunțurî funebrele, cărți de vîsită, etc. etc.

Executat cu gust fin, la timp și punctual, după sistemul cel mai nou.

Cerem și pe această cale binevoitorul sprigin al publicului românesc intru cât ar avea vr'o lucrare din cele mai sus înșirate a trimite spre executare și a ne recomanda în cerc cât mai larg tipografia noastră.

Avênd în vedere și sacrificiile mari ce le pretinde ziarul nostru național, credem că va afla mai iute rêsunet acest anunț al nostru.

Telefon Nr. 502.